

10. SCHOOL EN ZORG VOOR HET KIND⁶²

10.1. INLEIDING

Heel wat jongeren komen hier aan zonder ouders.

Met of zonder ouders hebben vluchtelingenkinderen heel wat verhuiservaringen achter de rug om tot hier te geraken, maar ook tijdens de asielpcedure en de eerste periode van verblijfsrecht in België.

Kinderen en jongeren moeten terug kunnen en durven geloven dat ze zich eindelijk weer mogen hechten aan personen en een vaste woonplek.

Als leerlingen zich thuis voelen op school, is de kans op posttraumatische stress, depressie en angsten kleiner. Veel traumatische ervaringen krijgen na een tijd wel een plaats en vragen geen specifieke aanpak.

Toch is een aangepaste psychosociale ondersteuning voor jongeren met een vluchtverleden noodzakelijk. Evenwel zonder in het andere uiterste alle kinderen die uit een oorlogssituatie komen als slachtoffers te zien die voor het leven getekend zijn. Uit onderzoek⁶³ naar kinderen uit oorlogsgebieden blijkt dat rekening houden met hun kwetsbaarheid – zeker in de eerste jaren na aankomst – essentieel is voor een betere cognitieve, lichamelijke en sociaal-emotionele ontwikkeling, maar dat zij ook een enorme veerkracht hebben. Niet al deze kinderen hebben professionele hulp nodig.

Schoolgaan is helend voor de kinderen en biedt hoop en houvast. Over het algemeen willen ze niet ‘bijzonder’ zijn, maar liever als gewone persoon behandeld worden. Wel is er de wens dat leerkrachten interesse tonen voor hun persoonlijke achtergrond. Specifieke aandacht wegens hun kwetsbaarheid hoeft niet specifiek op trauma’s gefocust te zijn, maar wel op het versterken van sociale vaardigheden en onderlinge sociale steun. Meer dan gewone kinderen hebben ze behoefte aan sociale veiligheid. Preventie van pesten en discriminatie zijn dus zeer belangrijk. Dergelijke problemen delen kinderen soms niet met hun ouders omdat ze hen willen sparen. Ze proberen dan zelf oplossingen te vinden of de problemen stilzwijgend te verwerken, wat niet altijd lukt.

Didactische en pedagogische begeleidingsdiensten van de onderwijsnetten en –centra ontwikkelden al vele aanbevelingen en nuttige materialen. Eén van de vele voorbeelden is de handleiding voor het basisonderwijs van het Onderwijscentrum Brussel: ‘[Groei-boek Anderstalige Nieuwkomers](#)’. We wijzen ook graag op de film ‘[De kinderen van Juf Kiet](#)’, 2017, geregisseerd door Petra Lataster-Czisch en Peter Lataster.

62 Met raad van Ann Vermeulen, medewerker Onderwijs van Vluchtelingenwerk Vlaanderen.

63 Veel informatie hierover is te vinden op de website www.pharos.nl. In ons land specialiseerde ODISEE, het Kenniscentrum Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen zich in trauma en veerkracht bij gevluchte kinderen en gezinnen. Het organiseerde er al meerdere boeiende studiedagen over. De Koning Boudewijnstichting signaleerde recent een Europees onderzoekrapport over de nood aan gepaste voorzieningen in opvang en onderwijs voor jonge vluchtelingenkinderen en hun ouders: <https://www.kbs-frb.be/nl/Newsroom/Press-releases/2018/20180420NDTFIEY>.

10.2. PROBLEMEN

PIJNLIJK VERBAND TUSSEN ONGELIJKHEID EN ONGELIJKE RESULTATEN EN MIGRATIEACHERGROND

- Hier past een citaat uit een ZOOM⁶⁴ van Koning Boudewijnstichting: *“Vlaanderen behoort tot de groep OESO-onderwijssystemen waar de prestatieverschillen tussen leerlingen met een migratieachtergrond en de anderen het grootst zijn. Het gemiddeld verschil tussen deze twee groepen ... komt volgens de OESO overeen met meer dan twee studie jaren... De economische achtergrond van het gezin kan deels verklaren waarom er een prestatieverschil is bij leerlingen met een migratieachtergrond, maar niet waarom het verschil met de anderen zo groot is. Het prestatieverschil dat uitsluitend door de migratieachtergrond wordt verklaard, komt voor in België en dan vooral in Vlaanderen; in andere landen is dat niet zo.”*
- Ter aanvulling een citaat uit de [Nota Onderwijs](#) van Vluchtelingenwerk Vlaanderen (ter voorbereiding van de gemeenteraadsverkiezingen 2018): *“we staan nog veraf van gelijke onderwijskansen en er ligt nog heel wat groeipotentieel in de scholen, buurtwerking, lerarenopleidingen, lokaal beleid...”*⁶⁵

SPECIALE MAATREGELEN VOOR ANDERSTALIGEN DIE NEDERLANDS ALS TWEDE TAAL LEREN

- In het basisonderwijs krijgen scholen vanaf een bepaald aantal anderstalige nieuwkomers bijkomende middelen.
- Nieuwkomers die bij het instromen de leeftijd van 12 jaar bereikt hebben, moeten één jaar OKAN (OnthaalKlas voor Anderstalige Nieuwkomers) volgen alvorens ze kunnen instromen naar het regulier onderwijs – zowel voltijds als deeltijds. Zie: kruispuntmi.be/thema/gelijke-onderwijskansen/onderwijs-minderjarige-nieuwkomers.
- De hierboven genoemde Nota Onderwijs van Vluchtelingenwerk verwijst naar recent evaluatieonderzoek dat niet alleen voordelen, maar ook enkele nadelige effecten van het OKAN-systeem signaleert: *“leerlingen komen vaker in het waterval-systeem terecht, blijven vaker zitten, krijgen vaker een C-attest. Het transitie-moment – van onthaal naar reguliere klas – zorgt voor moeilijkheden, zowel in basis- als in secundair onderwijs. De leerkrachten blijken onvoldoende voorbereid of gevormd om de overgang vlot te laten verlopen”*. De extra ondersteuning moet ook doorlopen in het regulier onderwijs.

64 KBS, ZOOM, Segregatie in het onderwijs doorbreken (<https://www.kbs-frb.be/nl/Activities/Publications/2017/20170831ND>)

65 https://www.vluchtelingenwerk.be/sites/default/files/vluchtelingenwerk_krachtlijnen-gastvrij-gemeente_0.pdf

KRAPTE AAN SCHOLEN EN TIJDIG INSCHRIJVEN

De toename van scholen houdt geen gelijke tred met toename van leerlingen én scholen starten heel vroeg met inschrijvingen voor het volgend schooljaar. De laatste jaren is er een 'krappe scholenmarkt'. Bepaalde leeftijdsgroepen zijn snel volzet of ouders kunnen met hun kind niet in een nabije school terecht. Vooral kwetsbare ouders weten niet dat ze tijdig, proactief en via digitale weg moeten inschrijven voor het volgend schooljaar als dit een eerste keer is of verandering van school betekent.

SCHOOLSE ACHTERSTAND VANAF DE KLEUTERLEEFTIJD⁶⁶

In Vlaanderen gaan bijna alle kleuters naar de kleuterschool. Een klein aantal doet dit niet of is onregelmatig en onvoldoende aanwezig. Uit onderzoek blijkt dat dit vooral kleuters uit de grootsteden en uit kwetsbare gezinnen zijn.

PISA-onderzoek toonde aan dat kleuteronderwijs ertoe doet: wie als jong kind meer dan 1 jaar naar de kleuterschool ging, scoort op 15-jarige leeftijd duidelijk beter dan wie slechts 1 jaar of niet ging. De leerplicht geldt wel pas voor kinderen tussen 6 en 18 jaar, maar er wordt sterk geadviseerd om kinderen minstens 1 voorafgaand jaar naar kleuteronderwijs te sturen. Prof. Michel Vandenbroeck, expert in Gezinspedagogiek, pleit dat er meer aandacht naar zorgaspecten (zindelijkheid, slapen, manier van spreken met de kinderen...) voor de jongste kleuters moet gaan.⁶⁷ Netwerk tegen Armoede stelt voor om de redenen te onderzoeken waarom bepaalde ouders hun kind (te) lang thuis houden.⁶⁸

STUDIEKEUZE

Hoe en waarom een leerling in een bepaalde studierichting terecht komt is een ander structureel probleem van het Vlaams onderwijssysteem: de keuzemomenten gebeuren te vroeg, bepaalde studierichtingen en -niveaus zijn overgewaardeerd, leerlingen komen door uitsluitingsattesten in een watervalstelsel terecht. Nieuwkomers weten (te) weinig over de mogelijke studierichtingen, over welke best geschikt zijn voor hun kind, naar welke mogelijke vervolgopleidingen of beroepen de studierichtingen leiden.

De Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB) bieden onderwijskiezer.be/index.php, maar deze leerlingen hebben, meer dan andere, behoefte aan persoonlijke steun van leraars, professionelen of een vrijwilliger die hen wegwijs wil maken.

10.3. TIPS VAN EN VOOR VRIJWILLIGERS

- **Besef dat de psychische gezondheid van kinderen in sterke mate afhangt van deze van hun ouders.** Ouders willen graag hun taak als opvoeder weer oppakken.

66 <https://www.klasse.be/75743/wat-houdt-ouders-tegen-kleuter-naar-school-sturen/>; <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/elke-dag-kleuteronderwijs-telt>

67 E. Tiquet: Alle kleuters regelmatig naar school? Een pleidooi voor zorg en leren. In: COV Basis nov. 2016. <https://cov.acv-online.be/images/Basis12-schoolwijzer-kleuters-tcm194-398594.pdf>

68 Netwerk tegen Armoede: <http://www.netwerktegenarmoede.be/nieuws/intrekking-leefloon-zal-geen-enkele-kleuter-naar-school-halen>

Als de ouders gerust zijn omdat ze weten waar hun kinderen terechtkomen, voelen kinderen zich ook veiliger.

- Als vrijwilliger kan je de ouders steunen. Zij hebben baat bij goede en tijdige informatie over het onderwijssysteem en over wat er bij opvoeden van hen verwacht wordt. Wel moeten helper (professioneel en vrijwilliger) en vluchteling er rekening mee houden dat de verschillende achtergrond soms heel andere antwoorden geeft. Je deelt ervaringen en kennis, maar blijft op sommige vlakken voor elkaar wisselend insider/outsider.
- Vraag vanuit de vrijwilligersvereniging dat de school ‘netwerkt’ met personen die de ouders ondersteunen en hun vertrouwen genieten. In onderwijsjargon valt dit onder ‘bredeschoolwerking’.

VRIJWILLIGERS DRAGEN OP VEEL MANIEREN BIJ AAN EEN GOEDE BRUG TUSSEN OUDERS EN SCHOOL.

- **Ze hebben gelegenheid om regelmatig met de ouders over onderwijs en school te spreken.**
- Regelmatige huisbezoek of praatgroepen die de vereniging organiseert, bieden gelegenheid om met mekaar te spreken over leerplicht, kinderopvang, kleuterschool, scholen, schoolsysteem en studiekeuzemogelijkheden. Enkele nuttige instrumenten:
 - Het [gratis pakket](#) van de Vlaamse overheid: ‘[Voor het eerst naar school. Tips en weetjes voor ouders en hun kleuters](#)’. In 13 talen.
 - De [vertaalfiches van Klasse](#) in 9 talen om meertalig te communiceren met de ouders over diverse thema’s als leerplicht, inschrijven in een school, contactpersonen aan wie je een vraag kan stellen, CLB, inspectie, hoe je huiswerk begeleidt, handen wassen, luizen
- Ze tonen belangstelling voor de school, kijken agenda en rapporten na en bespreken samen met ouders en kinderen hoe ze deze best kunnen opvolgen.

Vooraf gezinnen met weinig ‘schoolcultuur’ hebben hier baat bij. Wanneer de ouders wel de verzorgingstaken opnemen, maar alle onderwijstaken aan de school overlaten, merken vrijwilligers in de agenda’s vele notities over vergeten sportkleding of taken die niet (tijdig) gemaakt werden ... De agenda wordt niet regelmatig ondertekend, er worden geen boeken gelezen Omgekeerd zijn er echter ook ouders die (te) hoge eisen stellen aan hun kinderen omdat deze moeten waarmaken wat hun niet is gelukt en niet meer zal lukken vanwege hun vluchtsituatie. Dergelijke ouders kunnen heel onrealistisch en onredelijk zijn. Ouders en jongeren zijn vaak heel blij als ze aan een vertrouwde vrijwilliger raad kunnen vragen.

- **Ze helpen met huiswerkbegeleiding.**

Vooraf door de taalbarrière zijn vele ouders (nog) niet in staat om hun kinderen bij het huiswerk te helpen. Dit is heel frustrerend, zeker als ze dit vroeger juist wel deden. Ouders vragen vaak of iemand hun kinderen kan helpen. In het begin gaat het

meestal om taalondersteuning, maar Frans en wiskunde in het secundair onderwijs volgen zeker. (Onder volgt een uitgewerkt praktijkvoorbeeld van ELIM in Roeselare)

— **Ze gaan met de ouder(s) mee naar het oudercontact.**

Deze vorm van communicatie is bij ons helemaal ingeburgerd. Leraren geven uitleg over de prestaties van de kinderen en hopen tegelijk meer inzicht te krijgen in hun context en eventuele behoeften aan preventieve of ondersteunende maatregelen. Vele vluchtelingenouders weten niet hoeveel waarde de school aan deze contacten hecht. Ze blijven soms weg omdat ze deze vorm van communicatie niet kennen of het gesprek nog niet helemaal kunnen volgen zonder tolk. Of ze durven zich, zeker in het begin, niet 'bemoeien met de interne keuken van de school'.

De vrijwilliger kan, in samenspraak, eventueel vooraf een tolk aanvragen. Als een tolk niet nodig is, gaat een vrijwilliger zelf mee en neemt achteraf nog eens met de ouders door wat er gezegd is. Belangrijk is om de ouders zelf actief in het contact te betrekken en aandacht te besteden aan twee aspecten:

- De manier om kritiek op ouders en kinderen te geven, vraagt vaardigheid in interculturele communicatie. Positieve waardering voor wat wel goed gaat, aanspreken op veerkracht, coping en competenties werken beter dan kritiek.
- Vrijwilligers nemen - vanwege taal en tijd - soms een te grote rol bij het oudercontact op. Het is beter om gezamenlijk af te spreken wat onder de verantwoordelijkheid van de ouders valt en wat de vrijwilliger kan oppakken of voor het gezin uitzoeken. Dit wordt door school en ouders zeer gewaardeerd.

— **Ze helpen met aanvragen van de schooltoelage en mogelijke andere toelagen (sport, cultuur, vakantieactiviteiten ...).** Vaak immers is de vrijwilliger, beter dan de school, op de hoogte van de armoedesituatie waarin het gezin leeft. (zie ook thema 'schoolkosten, school- en studietoelage')

— **Wees ook nabij wanneer er leer- of gedragmoeilijkheden zijn.**

Vele ouders zijn niet vaardig genoeg om preventief hulp te vragen aan de school, de zorgleerkracht of het Centrum leerlingbegeleiding (CLB) van het schoolnet. Bij CLB's is er trouwens meestal een lange wachttijd vooraleer effectief geholpen wordt. Bij een orde- of tuchtmaatregel is begeleiding echter zeer dringend. Scholen zijn verschillend, maar nemen een dergelijke maatregel soms sneller dan verwacht, vooral wanneer een vorm van fysiek of psychisch geweld de 'integriteit' van een andere leerling of een leraar heeft aangetast.

Scholen zetten dan een procedure in gang en roepen de ouders per aangetekende brief op voor een gesprek met de directeur. Begrijpen deze dan het dringend karakter van de 'oproep'? De bezwaren die de school aanvoert? De mogelijke gevolgen? Hopelijk gaat dan een vertrouwde vrijwilliger met de ouders mee naar de directeur, luistert naar de school én naar de leerling, probeert een dialoog aan te gaan en bestudeert het schoolreglement. Als herstel van de relatie mogelijk is, gebeurt dit onder voorwaarden, zoals een verplichting om hulp aan te nemen van de school of van het CLB. Als vrijwilliger volg je dan best op of dit effectief gebeurt.

Wat te doen bij een procedure voor definitieve uitsluiting? Vooraleer beroep aan te tekenen bij de beroepscommissie van de school, kunnen leerling en ouders – met hulp van een vrijwilliger – best advies of een klachtenonderzoek vragen bij de klachtenlijn van het **Kinderrechtencommissariaat**: klachtenlijn@kinderrechten.be of 0800 20808. Er volgt een snel antwoord. Het kinderrechtencommissariaat ziet als onafhankelijke instelling ook toe op de manier waarop schoolbesturen optreden. Indien nodig treedt het als bemiddelaar op tussen de leerling en het schoolbestuur.

Voor advies in verband met de psychische aspecten van dergelijke incidenten kan men best contact opnemen met Tejo (www.tejo.be) die jongeren tussen 10-20 jaar, in 12 steden van Vlaanderen helpt met laagdrempelige, anonieme en gratis therapeutische begeleiding.⁶⁹

10.4. PRAKTIJKVOORBEELDEN VAN LEDEN VAN GASTVRIJ NETWERK

Vele leden bieden huiswerkbegeleiding. Goed overleg met de scholen (zorgcoördinator) is hierbij noodzakelijk.

- Begeleiding op school biedt het voordeel van een vast tijdstip, rustige omgeving en overleg met onderwijzer/leerkracht.
- Begeleiding thuis biedt het voordeel dat men de thuissituatie kent, een vertrouwensband opbouwt en de ouders erbij kan betrekken.

De vrijwilligersvereniging ELIM van Roeselare biedt huiswerkbegeleiding sinds 2006. Ze heeft de beschikking over een grote huis met o.a. drie lokalen waar een 30-tal kinderen tweemaal per week na schooltijd ontvangen worden.

Er is samen met een aantal scholen een goed systeem uitgewerkt:

- een vast team van vrijwilligers, leerlingen van Roeselaarse middelbare scholen en stagiaires van de Vives hogescholen Brugge, Torhout en Kortrijk.
- Selectie van de kinderen gebeurt volgens GOK-criteria (Gelijke Kansenonderwijs) door de scholen, in overleg met ouders en de begeleiders.
- De begeleiding is geen bijles. Van de begeleiders wordt verwacht dat zij de kinderen begeleiden bij hun huiswerk zoals ouders dit zouden doen.
- Voor leerlingen met leesproblemen zijn er in samenspraak met de scholen softwareleesprogramma's.
- Als het huiswerk klaar is kunnen de kinderen zich ontspannen met educatieve spelen, al of niet op beschikbare pc's, of met boeken.

Andere vrijwilligers van ELIM zijn beschikbaar om de ouders – en andere personen op de vlucht te helpen.

69 Deze verwijzing is ontleend aan de brochure '[Het juridisch randje aan de relatie tussen ouders en kinderen](#)'. Te downloaden of gratis te bestellen bij de Koning Boudewijnstichting.

Meerdere vrijwilligersorganisaties helpen scholen om leerlingen in contact te brengen met vluchtelingen.

- Een vluchteling die bereid is om zijn verhaal te geven over herkomstland, vlucht en nieuw leven hier, wordt best goed voorbereid. Scholen beseffen vaak niet dat vluchtelingen werken tijdens de schooluren, zich nog niet taalvaardig genoeg voelen om voor een klas te spreken, of hun eigen privacy willen beschermen. Een alternatieve aanpak met een film of een boek, al of niet met een getuigenis van een vrijwilliger, is vaak beter.
- Een ander alternatief is dat leerlingen met een vrijwilliger op bezoek gaan in een opvangcentrum.
- Organisaties met een onthaalhuis waar permanentie is, bieden korte inleefstages voor studenten.